

Odešel pan Václav Sedliský

Počátkem dubna loňského roku tragicky zahynul ve věku sedmdesáti let mnichovohradištský ornitolog a velký obdivovatel přírody - Václav Sedliský. Nelze nezapomenout jeho zásluhu především při sledování populace čápa bílého, kde po něm zůstala v regionu citelná meze. Na svém bicyklu pravidelně tento vitální pán objížděl i vzdálená hnízdiště čápů, získal pro tuto věc řadu místních informátorů a jako oblastní zpravodaj potom veškeré údaje zpracovával a zasílal k centrální evidenci. Loňského jara se již bohužel bílých čápů nedočkal. Jeho kondice mu umožňovala poletet se i na velmi náročném hnízdním mapování, zimním sčítání, zajel se podívat za ptáky i k Baltskému moři a v poslední době často navštěvoval i opuštěné vojenské prostory v oblasti Ralska. Tam, jak často vyprávěl, jsou ještě ptáci. Rád zajížděl i k nám, na rybníky u Koprníku, kde si připsal do svého zápisníku nejedno krásné pozorování, jen toho modrého slavíka - toho neuvídel.

Když už to tak v lidském životě musí být a všechno se točí kolem náhody - nezapomeňme na něho, přátelé. Byl to stejný nadšenec jako jsme my, člověk, pro kterého zjištění prvního znaveného skřivánka na rozmrzajících hroudách bylo pohlazením po duši...

Pavel Kverek

Zemřel prof. dr. Václav Dyk

Dne 5. listopadu 1995 zemřel prof. MVDr. V. Dyk, DrSc, profesor parazitologie a emeritní vedoucí katedry parazitologie a invazních chorob Veterinární a farmaceutické univerzity v Brně. Narodil se 27. února 1912 ve Strakoncích. Většinu života strávil v Brně, ale nikdy neztratil vztah ke svým rodným jižním Čechám. Zájmy a činnost profesora Dyka zasahovaly do mnoha biologických oborů v základní i aplikované výzkumné sféře. Dověďuje to jeho obecně známá publikační plodnost, v jejímž přehledu nalezneme tituly nejen z parazitologie, ale snad ještě ve větším počtu z ichtologie, hydrobiologie, myslivosti, historie vědy a v neposlední řadě i z ornitologie. I když právě tyto byly spíše kazuistického rázu, projevovaly se v nich charakteristické rysy Dykova přístupu: bystrý postřeh všestranně fundovaného a novým přístupům naslouchajícího člověka.

Karel Hudec

Z literatury**Literární recenze:****Atlas ptáků světa a Přehled ptáků světa - Problémy českého názvosloví ptáků**

Jaroslav Klápště

Masarykova 591, 468 22 Železný Brod

O ptáky se silně zajímám už od klukovských let. Během svého 27letého pobytu v cizině jsem pozoroval a studoval ptáky v přírodě mnoha zemí, stejně jako ve světové literatuře. Když jsem se teď vrátil, dostal jsem darem knihu "Atlas ptáků světa", kterou sestavil Andrew Gosler. Ornitologové ve světě řadí originál této knihy do kategorie blízké tzv. Coffee table books - a není tedy brána příliš vážně. Fotografie jsou prý pořízené nejlepšími světovými fotografy. Až na několi výjimek to není pravda. Marně hledáme slavná jména. Například z australských špičkových fotografií ptáků tam nepřispěl ani jediný. Nenechme se také omámit seznamem zvukových jmen spolupracovníků! Kniha i v originále má řadu chyb a nepřesností. Vyšla v r. 1991 a některé informace a taxonomie byly v mnoha směrech zastaralé už v době vydání. Do r. 1994 (kdy vyšla česká verze) došlo k dalším velkým změnám v taxonomii, které nebyly opraveny, ani stručně zmíněny. Nebyly odstraněny ani jiné formální chyby a text utrpěl i špatným překladem.

Uvedu jen několik příkladů.

Na str. 26 je obrázek (č. 52), kde je vyobrazena srpatka ibisovitá, jak sedí na větvi stromu s listím. Velká fantazie umělce! Mám rád bahňáky, a proto když jsem se vypravil za ptáky do Himálaje, navštívil jsem tam i známé hnízdiště srpatek v Nepálu v nadmořské výšce téměř 4 000 m v horním údolí Langtang na tibetských hranicích. Bylo tam asi 30 ptáků. Kde žijí srpatky - tam nerostou žádné stromy, a pokud vím, nikdy nikdo je neviděl sedět na větvi!

Někdy se liší název téhož ptáka v popisu u obrázků a v Přehledu ptáků na konci knihy. Na str. 19 jsou přehozena jména vyobrazených ptáků: buňňáka obrovského s albatrosem černobřvým. Chybu, která je v originále, nebyl schopen nikdo opravit ani v české verzi!

Na str. 157 je fotografie kulíka písečného při sezení, ale je tam pojmenován jako kulík říční. Na str. 98 se dočteme, že buňňák georgijský je velmi milý. Co další tři druhy v tomto rodu? Který z nich je milejší a který nejmilejší? Je z nich některý rozmlilý?

Součástí Goslerova Atlasu je Přehled ptáků světa, kde vůbec poprvé je zveřejněno české názvosloví všech ptáků. Protože se jedná o první pokus českého pojmenování všech ptáků vůbec, nepřekvapil by výskyt nějakých nepřesností. Příliš mnoho názvů, které jsou v přehledu prezentovány, se však vymyká jakékoliv logice. Jejich zveřejnění je obrovská ostuda, která nemá pamětníka.

Každému, kdo se zajímá o tvorbu a původ názvosloví ptáků, bych rád doporučil k prostudování následující literaturu: JOBLING (1991), GOTCH (1981), SANDBERG (1992), SIMPSON & DAY (1993), CHRISTIDIS & BOLES (1994) a MEARNS & MEARNS (1988).

Při navrhování českých jmen by bylo správné vycházet nejprve z vědeckého názvosloví, a potom i z názvů anglických. To se bohužel právě při tvorbě návrhů českého názvosloví v mnoha případech nepracovalo. Důležité je znát nejen taxonomii, ale i zeměpisné rozšíření ptáků a vědět, jak který pták vypadá. Některý vědecký název nemusí být správně popisný. Např. *Corvus albus* není vrána bílá, jak byla česky nazvána (str. 228), ale vrána

černobílá, anglicky Pied Crow. Slovo pied se nejčastěji překládá jako strakatý, ale téměř vždy, zvláště v názvech ptáků, je to ve smyslu černobílý.

Je celá řada případů, kdy nebylo respektováno ani vědecké, ani anglické názvosloví. Vznikly obrovské zkomoleniny a nepravdivé popisy v českých názvech. Nebyl brán zřetel na to, jak pták vypadá nebo v které oblasti se vyskytuje.

Anglické slovo fairy má mnoho významů, ale v názvech ptáků se používá ve dvou významech: 1. krásný - např. Fairy - wren, rod *Malurus*. 2. drobný, malý - např. Fairy Prion (čte se prajon) *Pachyptila urtutur*. Moje návrhy pro tento druh jsou: buňňák hrdliččí (podle vědeckého jména) nebo buňňák drobný (podle anglického), protože je nejmenší v rodu *Pachyptila*. Český název buňňák světlý je nevhodný, protože většina druhů v tomto rodu je stejně světlá.

V tabulce, která následuje, je namátkově vybraných 24 druhů, u kterých navrhuji změnu českého jména. Druhy jsou v tabulce očíslovány a za tabulkou jsou podle čísel popsány důvody, proč je změna navrhována, nebo proč jsou české názvy nevhodné. Kromě dvou na konci uvedených afrických corvidů (*Corvus albicollis* a *C. albus*) mám osobní terénní zkušenosti se všemi v tabulce zmíněnými druhy. Zkratky použité v textu vyplývají z tabulky.

Vědecký název (VN)	Anglický název (AN)	Český název (ČN)	Můj návrh (MN)
1. <i>Diomedea cauta</i>	Shy Albatross	Albatros bělohlavý	Albatros plachý
2. <i>Pterodroma macroptera</i>	Great-winged Petrel	Buňňák krátkokřídlý	Buňňák dlouhokřídlý
3. <i>Pterodroma nigripennis</i>	Black-winged Petrel	Buňňák černoocasý	Buňňák černokřídlý
4. <i>Pterodroma leucoptera</i>	Gould's Petrel	Buňňák bělokřídlý	Buňňák Gouldův
5. <i>Pachyptila urtutur</i>	Fairy Prion	Buňňák světlý	Buňňák hrdliččí Buňňák drobný
6. <i>Oceanites oceanicus</i>	Wilson's Storm-Petrel	Buňňáček americký	Buňňáček Wilsonův
7. <i>Pelecanoides urinatrix</i>	Common Diving Petrel	Buňňík antarktický	Buňňík obecný
8. <i>Threskiornis spinicollis</i>	Straw-necked Ibis	Ibis žlutohrdlý	Ibis slámočrvtý
9. <i>Stictonetta naevosa</i>	Freckled Duck	Husice vlnkovaná	Kachna pihovatá
10. <i>Buteo magnirostris</i>	Roadside Hawk	Káně Gmelinova	Káně velkozobá
11. <i>Herpetotheres cachinnans</i>	Laughing Falcon	Sokolovec volavý	Sokolovec chechtavý
12. <i>Tringa solitaria</i>	Solitary Sandpiper	Vodouš Wilsonův	Vodouš samotářský
13. <i>Alauda gulgula</i>	Oriental Skylark	Skřivan indický	Skřivan malý
14. <i>Ammomanes phoenicurus</i>	Rufous-tailed Desert Lark	Skřivan indický	Skřivan rezavoocasý
15. <i>Copsychus malabaricus</i>	White-rumped Shama	Šáma bělořitný	Šáma zpěvná
16. <i>Saxicola caprata</i>	Pied Stonechat	Bramboraček pestrý	Bramboraček černý
17. <i>Turdus poliocephalus</i>	Island Thrush	Drozd pacifický	Drozd ostrovní
18. <i>Sphenostoma cristatus</i> (<i>Psophodes cristatus</i>)	Chirruping Wedgebill	Kosovec pokřovní	Klínzobec chocholatý
19. <i>Acrocephalus stentoreus</i>	Clamorous Reed Warbler	Rákosník Hemprichův	Rákosník hlučný
20. <i>Coereba flaveola</i>	Bananaquit	Banakit japonský	Banánovec neotropický
21. <i>Poephila guttata</i> (<i>Taeniopygia guttata</i>)	Zebra Finch	Pásovník šedý	Zebříčka pestrá
22. <i>Oriolus sagittatus</i>	Olive-backed Oriole	Žluva hnědohřbetá	Žluva zelenohřbetá
23. <i>Corvus albicollis</i>	White-necked Raven	Krkavec běloocasý	
24. <i>Corvus albus</i>	Pied Crow	Vrána bílá	Vrána černobílá

Vysvětlivky k tabulce

1. Nemá bílou hlavu. Jsou tři rasy. Dvě rasy (*cauta* a *salvini*) mají šedavou hlavu s bílým temenem. Třetí rasa *eremita* má hlavu olověně šedou. ČN albatros bělohlavý je pro tento druh zcela nevhodný.

- Vědecký a anglický název je výstižný. Český název je nesmysl. To platí i pro čísla 3, 8, 9, 11, 12, 14, 18, 19, 23.
- Nemá černý ocas.
- Má bílou spodní stranu křídla, která je ale podobná jako u některých jiných druhů rodu *Pterodroma*. Protože v angličtině se nenabízelo žádné vhodné popisné jméno (a užívaná jména byla nevhodná), už W.B. Alexander navrhl anglické jméno na počest Johna Goulda, který tohoto buňňáka popsal r. 1844. Také Francouzi ho začali nazývat Pétrel de Gould. Je to nejlepší řešení. Navrhuji totéž i pro ČN.
- ČN je nevhodný. (Důvod je uvedený už dříve v textu).
- Je rozšířený ve všech oceánech. Nejhojnější je na jižní polokouli (nejméně v Americe). ČN buňňáček americký je nesmysl.
- Vyskytuje se ve čtyřech izolovaných oblastech na jihu jižní polokoule. Je to nejhojnější a nejrozšířenější druh v rodu *Pelecanoides*. Nehnízdí a nevyskytuje se v Antarktidě. Nikdy tam nebyl zjištěn! ČN buňňík antarktický je obrovský nesmysl.
- Nemá žluté hrdlo. Hrdlo, hlavu a horní část krku má černou (kůže bez opeření). Na dolním krku a prsou má zvláštní žlutá odstávající dlouhá pera - jako sláma. ČN ibis žlutohrdlý je obrovský nesmysl.
- Je to primitivní kachna, nikoli husice (CHRISTIDIS & BOLES 1994). VN a AN jsou velmi výstižné. ČN husice vlnkovaná je nevhodný.
- Buteo magnirostris*, jak název výstižně říká, je káně s velkým zobákem. Známe ji z Mexika. Překlad VN je úzasně výstižný = káně velkozobá. Kdo vymyslí lepší? ČN káně Gmelinova je nic neříkající a naprosto nevhodný. Název ptáka podle určité osoby je vhodné dát jen v tom případě, kdy se vůbec žádný jiný vhodnější název nenabízí.
- Dravec, kterého znám z terénu, má silný chechtavý hlas, jak také VN a AN výstižně říkají. Druhové jméno *cachinnans* je od slova *cachinnare* = hlasitý chechtot (JOBILING 1991).
- VN a AN jsou výstižné.
- a 14. Český název skřivan indický byl dán dvěma skřivanům (str. 350). Jejich rozšíření není omezeno na Indii a nabízejí se mnohem dokonalejší názvy. V Indii žije 20 druhů skřivanovitých!
- Vyskytuje se na jihu střední Asie, jedinci zimují i v Izraeli, je hojný v Afgánistánu a na východ až na Filipíny a na jih do středního Thajska. Připomíná malého *A. arvensis*. Z řady jmen, která se nabízejí, je nejvhodnější skřivan malý (anglicky Small Skylark), jak je uvedeno také v HEINZEL et al. 1995.
- Vyskytuje se v Pákistánu a v severní a střední Indii. Vědecký i anglický název je skvěle popisný = skřivan rezavoocasý.
- Nemá nic bílého na břiše a pod ocasem. Má bílý kostřec. Název šáma je lépe užívat v ženském rodu. Je to jeden z nejlepších pěvců - proto šáma zpěvná. ČN je popisně nepravdivý. Je to nesmysl.
- Tento pták není pestrý, je černobílý, převážně černý. Poláci byli moudřejší, když použili název Klaskawka czarna (SANDBERG 1992). ČN bramboraček pestrý je veliký nesmysl.
- Žije jenom na ostrovech, ale nejen v Tichomoří, ale také na ostrovech v jihovýchodní Asii, kde ze 49 ras žije 22 poddruhů. ČN drozd pacifický je nesprávný.
- VN i AN je skvělý a přesně popisný = klínzobec chocholatý. ČN kosovec pokřovní je nicneříkající nesmysl.
- VN i AN je výstižný. ČN je nicneříkající a nevhodný.
- Je to pták, který se vyskytuje od jihovýchodního Mexika na jih do severovýchodní Argentiny, také na většině ostrovů v Karibském moři (ne na Kubě), kde je známo 14 různých místních jmen pro tento druh. Je velice hojný na Bahamských ostrovech, odkud nepravdivě zalétá i na jižní Floridu. Tento pták je na str. 138 pojmenován dvakrát banakit japonský!!! Stupidní, že ano? Ale to není všechno. Na str. 366 je uveden zase jako banakit jamajský. To není o mnoho moudřejší, protože uvádí jenom nepatrnou část z jeho areálu rozšíření. Také slovo

David Alderton: PTÁCI

Nakladatelský dům OP, Praha, edice Příroda, 1995

108 stran, přeložili Mgr. David Storch a Mgr. Zuzana Storchová; 259 Kč

banakit je nicneřikající, naprosto jalové jméno - zkrácenina anglického Bananaquit. Je to obrovský nesmysl.

21. Zebříčka pestrá je výstižné jméno u nás vžitě. Je dobře popsána v GOSLER 1991, 1994 (obě str. 318). Samec je velice pestrý, má jen temeno a šiji šedou. ČN pásovník šedý není vhodné jméno.
22. ČN žluva hnědohřbetá. Kdo tento název dával, musí být barvoslepý a také nepozorný. Na str. 319 je fotografie a na str. 318 je popsána takto: Středně velký skvrnitý zelený pták. Hlava a hřbet jsou olivově zelené. Sledujte také SIMPSON and DAY 1993 (str. 259). MN je žluva zelenohřbetá.
23. Střízlivý člověk těžko pochopí, jak *Corvus albicollis* může být nazván krkavec běloocasý. Má ocas černý jako uhel. Je to černý krkavec a jak text říká (str. 228), má jen bílý srpek na zadní části krku a svrchní části pláštiku. ČN je obrovský nesmysl.
24. Je to leskle černá vrána s bílou hrudí a límcem. ČN vrána bílá je obrovský nesmysl.

Při tvorbě názvosloví v různých jazycích je velkou výhodou znalost anglických názvů ptáků. V obrazové části nejnovějšího monumentálního ornitologického díla SHIRIHAI (1996) uvádí jenom anglické názvy. Může si to dovolit, protože anglické názvosloví je poměrně stabilizované. Je to praktické. Ve světě jsem se setkával s mnoha ornitology v zemích jižní Asie, Mexika, Izraele a jinde, kteří znali anglické názvy ptáků své země lépe než vědecké názvosloví.

Při tvorbě nových českých názvů australských ptáků (ale i ptáků ostatních oblastí) konkrétně a pěvců zvláště, bude nutno vycházet z vědeckého i anglického názvosloví. Nynější české názvosloví australských ptáků (GOSLER 1994) je naprosto nepoužitelné. Nechtěl jsem věřit svým očím, když jsem četl, že *Grallina cyanoleuca* (anglicky Magpie-lark) kdosi nazval popeláček drozdí. Je to černobílý pták. Není na něm nic popelavého, s popelem nemá vůbec nic společného a tím méně s drozdem. Je řazen do čeledi *Dicruridae* (drongovití) - CHRISTIDIS & BOLES 1994.

Neprofesionální přístup také usnadnil výmysl vrcholně nevhodného názvu střízlíkovcovití pro čeleď *Acanthizidae*. Navíc všechny druhy byly nazvány střízlíkovec (71 druhů!) na rozdíl od vědeckých a anglických názvů. Při nové kvalifikaci byly ale stejně teď zařazeny do čeledi *Paralotidae*.

Čeleď *Maluridae* má 3 rody. Aby české názvosloví bylo dokonalé, musí být jména rodu také rozdílná, jako je tomu ve vědeckém a anglickém názvu. Nazvat druhy ptáků rodu *Amytomis* modroplátník, může jen člověk bez přehledu a profesionálního citu. Tak je možno pokračovat dál a dál a dál.

Jsem z toho smutný, ale musím přiznat, že české vydání Goslerova Atlasu ptáků světa je svým obsahem nejhorší ornitologická kniha (v jakémkoliv jazyce), kterou jsem kdy držel v ruce.

Literatura

- CHRISTIDIS L. & BOLES W.E. 1994: The Taxonomy and Species of Birds of Australia and its Territories. *RAOU, Melbourne*.
- GOSLER A. 1991: The Hamlyn Photographic Guide to Birds of the World. *Hamlyn, London*.
- GOSLER A. 1994: Atlas ptáků světa. *Příroda, Bratislava*.
- GOTCH A.F. 1981: Birds - Their Latin Names Explained. *Blandford Press, Poole, Dorset*.
- HEINZEL H., FITTER R. & PARSLow J. 1995: Birds of Britain and Europe with North Africa and the Middle East. Completely new edition. *Harper Collins, London*.
- JOBLING J.A. 1991: A Dictionary of Scientific Bird Names. *OUP, Oxford*.
- MEARNS B. and MEARNS R. 1988: Biographies for Birdwatchers. *Academic Press, London*.
- SANDBERG R. 1992: European Bird Names in Fifteen Languages. *SKOF, Lund, Sweden*.
- SHIRIHAI H. 1996: The Birds of Israel. *Academic Press, London*.
- SIMPSON K. & DAY N. 1993: Field Guide to the Birds of Australia. Fourth edition. *Viking, Ringwood, Australia*.

S krásnými barevnými publikacemi a encyklopediemi, přeloženými zejména z angličtiny, se na našem knižním trhu roztrhl pytel. Jejich úroveň se samozřejmě liší a většinou lze bohužel předpokládat, že jsou zejména orientovány jen na povrchního zájemce o danou oblast, kterému je spíš než seriózní výklad třeba předložit senzace a kuriozity. Mezi knihy tohoto typu lze zařadit i **PTÁKY Davida Aldertona** (podle krátké poznámky britského popularizátora a autora knih o zvířatech).

Kniha je rozdělena do 44 kapitol, z nichž každá zabírá jednu dvoustranu a kromě prvních tří se zabývá určitou ptačí skupinou. O celkovém přístupu autora napovědí již "poetické" názvy některých kapitol, například Pelikáni - rybáři s podběrákem, Tetřevi - oblíbená zvěřina a Papoušci - okouzující žvanilové. Ani proti velmi populárnímu tónu by samozřejmě nebylo vhodné mít namítky, kdyby ovšem text nebyl prošípokován řadou chyb a přímo nesmyslů, z nichž mnohé jdou nepochybně na vrub překladu. Překladatelé Mgr. Storch a Mgr. Storchová (vůbec je pozoruhodné, jak někdy nakladatelství důsledně uvádějí tituly u jmen překladatelů a snaží se tak, snad při vědomí pokulhávající kvality, dodat zdání té nejvyšší odbornosti, s jakou bylo ke knize přistupováno; přitom by bylo daleko užitečnější spolupracovat s lektorem, který by však spíš než titul před jménem měl mít odpovídající znalosti) při práci ještě neměli k dispozici Atlas ptáků světa nakladatelství Příroda s úplným českým názvoslovím. Lze jim proto některé nepřesnosti v názvech ptáků odpustit. Někdy to však vede ke komickým formulacím: "*Navzdory svému jménu je kohoutek prériový* (správně tetřívka prériový, angl. prairie chicken) *přibuzný spíše s tetřevy než s drůbeží*". Chrástak takahe je pochopitelně známá novozélandská slípka takahe, symbol úsilí o záchranu vymírajících druhů ptáků a orel bělobřichý (správně označená fotografie) žije v Austrálii a jihovýchodní Asii, takže jich aljašští rybáři v žádném případě nemohli postřílet desetišíc...

Další nepřesnosti lze připsat spíš nepozornosti překladatelů i redakce - druhové jméno pěnkávka je sněžník; orlovec říční je na jiném místě v knize označen i za mořského, takže v rejstříku se pak objevují orlovcí dva, přičemž odpovědné redaktorce **RNDr. Forejtové** nebylo vůbec divné, že mají stejné latinské jméno. Bělokur rousný je na fotografii na str. 45 označen za tetřívku kanadského a ani *Branta canadensis* nemá české druhové jméno "kanadská"...

Četné jsou i komické vložky, někdy snad i přímo žertíky překladatelů. Například větu "*Asijský mandelk východní má na křídlech bílé plošky velikosti mexického dolaru*" zřejmě nejlépe vychnutají pamětníci filmu Limonádový Joe, přičemž k zahození nejsou ani charakteristika vlh coby sociálních ptáků a tvrzení, že "*nejzácnější kachnou... je husice chokolatá*". Kachničky mandarínské jsou díky rostoucí volně žijící britské populaci vydávány za příklad "*kachen, které opustily svá tradiční hnízdiště a rozšířily se jinač*"... Skutečně pěkná představa, jak se kachničky z Dálného východu vydaly na dlouhý přesun do Anglie...

I přes nepřijemné omyly a chabou odbornou úroveň lze však knihu **PTÁCI** zřejmě celkově uvítat, a to též proto, že na řadě ošemetných míst je text sice povrchní, ale zároveň i věcně zcela a až překvapivě správný. Kniha je ovšem cenná zejména unikátními fotografiemi některých málo známých druhů ptáků, které na křídovém papíře vyšly skvostně, a hlavně pak tím, že Alderton kladl důraz na nepěvce a soustředil se také na málo známé exotické skupiny ptáků, jimž se podobně laděné publikace většinou úspěšně vyhýbají (např. strdimily, trogony, vousáky, loboše, pity a kotingy); navíc i ve skupinách, s nimiž se lze v literatuře setkat běžně, jsou zobrazeny či aspoň zmíněny druhy pro Evropana málo známé (hojně jsou zastoupeny např. druhy severoamerické na úkor nám dobře známých ptáků euroasijských). Přes zmíněná pozitiva se však zdá, že cena 259 Kč nabízené "kvalitě" neodpovídá.